

Maa- ja metsätalousministeriölle

Lausuntopyynnön diaarinumero: VN/14354/2021

Suomen Vesiensuojelun Keskusliitto ry:n lausunto

Ehdotus Lohi- ja meritaimenstrategiaksi Itämeren alueelle vuosiksi 2026-2038

Lausunnon ydinviesti

Suomen Vesiensuojelun Keskusliitto ry (VSKL) pitää strategian visiota ja päälinjaa kannatettavina. Luonnossa lisääntyvien, geneettisesti monimuotoisten lohi- ja meritaimenkantojen vahvistaminen, kalastuksen tietoperusteinen säätely sekä hoidon painopisteen siirtäminen istutuksista luontaiseen elinkiertoon ovat oikeita tavoitteita.

Strategialuonnosta on kuitenkin täsmennettävä ennen sen hyväksymistä. Kalastuksen säätelyä käsitellään yksityiskohtaisesti, mutta lohen ja meritaimenen elinympäristöjen suojelua, vesien tilaa, valuma-alueilta tulevan kuormituksen vähentämistä ja vaellusyhteyksien palauttamista koskeva päämäärä jää olennaisesti yleisemmälle tasolle. Strategian tavoitteet eivät toteudu pelkällä kalastuksen säätelyllä, jos lisääntymisalueiden tila, veden laatu, ympäristövirtaamat sekä kalojen ylös- ja alasvaellus eivät mahdollista koko luontaista elinkiertoa.

VSKL esittää, että strategiaan lisätään vesistö- ja valuma-aluekohtainen toimeenpanomalli, konkreettiset vastuut, aikataulut, rahoitus ja ekologiset seurantamittarit. Vesien ja meren hyvän tilan saavuttaminen sekä tilan heikentämisen estäminen on kirjattava kaikkia toimenpiteitä ohjaaviksi reunaehdoiksi. Elinympäristöjä koskevia välttämättömiä toimia ei tule jättää yksinomaan kalatiestrategian korvaavan uuden strategian varaan.

1. Yleisarvio strategialuonnoksesta

Strategian valmistelu laajapohjaisessa seurantaryhmässä sekä tavoite lisätä päätöksenteon avoimuutta ja kykyä reagoida nopeasti kantojen muutoksiin ovat perusteltuja. VSKL kannattaa myös sitä, että rakennettujen ja potentiaalisten lohi- ja meritaimenjokien toimenpiteet sovitetaan yhteen vesien- ja merenhoidon, ennallistamissuunnitelman, kunnostusohjelmien, vaellusreittien ja elinympäristöjen parantamisen kanssa.

Strategiassa ekologinen, sosiaalinen ja taloudellinen kestävyys esitetään rinnakkain. VSKL korostaa, että ekologinen kestävyys on kalakantojen käytön perusta ja muiden tavoitteiden pitkän aikavälin edellytys. Sosiaalisia ja taloudellisia tavoitteita voidaan yhteensovittaa vain elinvoimaisten ja uusiutumiskykyisten kantojen sallimissa rajoissa. Tämä hierarkia tulee todeta strategiassa nimenomaisesti.

VSKL on hyödyntänyt arviossaan myös Kalatalouden Keskusliiton julkista aineistoa siltä osin kuin sen lähtökohdat ovat yhteneviä VSKL:n kantojen kanssa. Kalatalouden Keskusliiton strategiassa painotetaan kestävyyttä, tutkittua tietoa, yhteistyötä ja vesistöjen elinvoimaa. Sen kalavesien hoitoa koskevassa aineistossa korostetaan vesien hyvää ekologista tilaa, kalojen lisääntymistä luontaisesti ja ulkoisen kuormituksen vähentämistä kunnostusten vaikutusten pysyvyyden turvaamiseksi. Nämä näkökohdat tukevat VSKL:n vaatimusta siitä, että valuma-alueen kuormitus ja elinympäristöt sisällytetään lohi- ja meritaimenstrategiaan nykyistä vahvemmin.

2. Vesien- ja merenhoidon tavoitteet strategian oikeudelliseksi ja ekologiseksi perustaksi

Strategiassa viitataan lakiin vesienhoidon ja merenhoidon järjestämisestä sekä EU:n ennallistamisasetukseen. Viittaustaso ei kuitenkaan yksin riitä. Strategiaan tulee kirjata, että sen toimeenpano tukee vesien ja meren hyvän tilan tai hyvän saavutettavissa olevan ekologisen potentiaalin saavuttamista eikä saa aiheuttaa vesimuodostuman tilan heikkenemistä.

Vesipuitedirektiivin heikentämiskielto, vesienhoidon tilatavoitteet, meristrategiapuitedirektiivin tavoitteet, luonto- ja lintudirektiivit sekä ennallistamisasetus muodostavat toisiaan täydentävän kokonaisuuden. Strategian toimeenpanossa ei tule hyväksyä ratkaisua, jossa kalastuksen säätelyllä saavutettu hyöty menetetään vesirakentamisen, puutteellisen säännöstelyn, valuma-aluekuormituksen tai elinympäristöjen heikkenemisen vuoksi.

Päämäärään 1 ja päämäärään 6 tulee lisätä yhteinen periaate: jokikohtaiset tavoitteet asetetaan vesimuodostuman tilan, kalakannan suojelutarpeen, geneettisen erityisyyden, elinympäristöjen laadun, vaellusyhteyksien ja ilmastomuutokseen sopeutumisen perusteella. Toimenpiteet on sovittava yhteen vesienhoitosuunnitelmien ja kansallisen ennallistamissuunnitelman kanssa siten, että ne tuottavat osoitettavaa lisähyötyä.

3. Poikastuotantotavoitteita on täydennettävä koko elinkierron mittareilla

VSKL kannattaa Tornionjoen ja Simojoen smoltituotannon vähimmäistavoitetta sekä kutukantatavoitetta. Neljän vuoden liukuva keskiarvo tasaa luontaista vaihtelua, mutta se ei saa viivästyttää toimia tilanteessa, jossa emokalojen määrä, poikastuotanto tai geneettinen monimuotoisuus heikkenee nopeasti. Sen rinnalle tarvitaan vuosittaiset varoitusrajat ja ennalta määritellyt toimenpiteet.

Rakennettujen ja potentiaalisten jokien luonnontuotannolle tulee määrittää jokikohtaiset määrälliset ja laadulliset tavoitteet. Pelkkä poikasmäärä ei kuvaa kannan elinvoimaisuutta. Seurannan tulee kattaa vähintään kutukannan koko ja rakenne, poikastiheydet, smoltituotanto, mereen selviytyvien kalojen määrä, jokeen palaavien kalojen määrä, ylös- ja alasvaelluksen onnistuminen, rakenteissa tapahtuva kuolleisuus sekä kannan geneettinen monimuotoisuus.

Strategialuonnoksen toimenpide 4 rajaa uudet hoitosuunnitelmat meritaimenjokiin, joiden kanta ei ole alkuperäinen. Rajausta tulee muuttaa. Ajantasainen hoito- tai elvytysuunnitelma tarvitaan kaikille alkuperäisiä, kotiutettuja tai palautettavia meritaimenkantoja ylläpitäville sekä /luonnontuotannon kannalta potentiaalisille rannikkojokiin. Alkuperäiset ja geneettisesti eriytyneet kannat on asetettava kiireellisyysjärjestyksessä etusijalle, ja istutusten mahdollinen geneettinen sekoittumisriski on arvioitava jokikohtaisesti.

Istutuksia voidaan käyttää tarkoin perusteltuina palautus- ja tukitoimina, mutta ne eivät saa korvata vaellusyhteyksien, veden laadun, virtaamaolosuhteiden ja lisääntymisympäristöjen kunnostamista. Strategiaan tulee kirjata tavoite vähentää pysyvää riippuvuutta istutuksista sitä mukaa kuin luontaisen elinkierron edellytykset palautuvat.

4. Kalastuksen säätelyn tulee olla kantakohtaista, ennakoivaa ja ekologiseen vaikutukseen perustuvaa

VSKL kannattaa parhaaseen käytettävissä olevaan tietoon, varovaisuusperiaatteeseen ja ennalta varautuvaan lähestymistapaan perustuvaa säätelyä. Heikoimpien kantojen suojelu on asetettava kalastuksen järjestämisen reunaehdoksi. Luonnonvaraisten kalojen pääsy jokiin on turvattava koko vaellusreitillä.

Kalastajaryhmien tasapuolinen kohtelu ei tarkoita eri kalastusmuotoihin kohdistuvia identtisiä rajoituksia. Säätelyn tulee olla syrjimätöntä, mutta toimenpiteet on kohdennettava niiden tosiasiallisen kalastuskuolevuuden, pyynnin valikoivuuden, ajankohdan, alueen ja heikkoihin

kantoihin kohdistuvan riskin perusteella. Lisääntymisen ja perimän kannalta arvokkaiden suurten naaraslohiin suojaamista koskeva tavoite on perusteltu ja sitä tulee soveltaa johdonmukaisesti meri- ja jokialueella.

Terminaalikalastuksen (lohen ja meritaimenen kalastus jokisuistossa) uudelleen järjestämistä voidaan selvittää vain, jos luonnonvaraisten ja istutettujen kalojen erottelu on luotettavaa, luonnonkalojen sivusaalis- ja vapautuskuolleisuus on vähäinen, pääsy lisääntymisjokiin voidaan osoittaa turvatuksi ja vaikutuksia seurataan riippumattomasti. Jos ehdot eivät täyty, kalastus on keskeytettävä ennalta määritellyn kynnysarvon perusteella.

Adaptiiviselle säätelylle on laadittava etukäteen päätöksentekomalli. Siinä tulee määritellä seurattavat indikaattorit, varoitus- ja toimirajat, toimivaltainen viranomainen, mahdolliset kesken kauden toteutettavat rajoitukset, kuulemismenettely, tiedottaminen ja rajoitusten purkamisen ehdot. Nopean reagoinnin tarve on tunnistettu myös Kalatalouden Keskusliiton strategian päivitystä käsitelleessä aineistossa, ja tavoite on tältä osin yhtenevä VSKL:n näkemyksen kanssa. Saalisilmoitusten kattavuutta, Omakala-järjestelmää ja kalastuksen valvontaa tulee kehittää. Päätöksenteon tietopohja ei saa perustua vain vapaaehtoiisiin ilmoituksiin. Valvonnan ja tietojärjestelmien pysyvät resurssit on turvattava, ja kertyvä tieto tulee julkaista riittävän avoimena, ajantasaisena ja vertailukelpoisena tietosuoja huomioon ottaen.

5. Elinympäristöjen suojelua ja kunnostamista koskeva päämäärä on konkretisoitava

Strategisen päämäärän 6 sisältö on luonnoksen keskeisin täydennystarve. Päämäärässä on vain kaksi yleisluonteista toimenpidettä, vaikka strategian omassa vaikutusarviossa valuma-alueiden ja vesistöjen kunnostaminen tunnistetaan avaintekijäksi. Päämäärän tulee olla itsenäisesti toimeenpantavissa, vaikka kalatiestrategian korvaavan uuden strategian valmistelu viivästyisi tai sen rahoitus jäisi puutteelliseksi.

Päämäärään 6 tulee lisätä vähintään seuraavat toimenpiteet:

- Laaditaan priorisoiduille lohi- ja meritaimenjoille vesistö- ja valuma-aluekohtaiset toimeenpanosuunnitelmat. Niissä tunnistetaan kuormituspainet, vaellusesteet, virtaama- ja lämpötilaolosuhteet, lisääntymis- ja poikasaluet, jokisuut ja rannikon keskeiset elinympäristöt sekä määritellään vastuut, aikataulu, rahoitus ja seuranta.
- Vähennetään maatalouden, metsätalouden, ojituksen, turvemaiden käytön, yhdyskuntien, teollisuuden ja muun maankäytön ravinne-, kiintoaine-, humus- ja haitta-ainekuormitusta. Toimissa painotetaan veden pidättämistä valuma-alueella, kosteikkoja, suoja- ja suojavyöhykkeitä, eroosion ehkäisyä sekä pienvesien ja rantavyöhykkeiden suojaa.
- Palautetaan kalojen esteetön ylös- ja alasvaellus. Vaellusesteiden poistaminen ja luonnonmukaiset ohitusuomat asetetaan etusijalle silloin, kun ne ovat ekologisesti vaikuttavimpia. Tekninen kalatie hyväksytään ratkaisuksi vain, jos sen toimivuus molempiin vaellussuuntiin voidaan osoittaa ja turbiini- sekä muu rakenteisiin liittyvä kuolleisuus hallitaan.
- Turvataan ympäristövirtaamat, lisääntymisalueiden vesitys ja poikasten selviytyminen sekä ehkäistään haitallisia lyhytaikaisäännöstelyä ja nopeiden virtaamamuutosten vaikutuksia. Arvioinnissa otetaan huomioon kutu- ja poikasvaiheet, jääolosuhteet, kuivuusjaksot ja ilmastomuutoksen vaikutukset.
- Ajantasaistetaan vesivoimalaitosten ja muiden vesitaloushankkeiden luvat ja kalatalousvelvoitteet. Vanhat nollavelvoitteet tai yksinomaan istutuksiin perustuvat velvoitteet eivät saa estää vaelluskalakantojen luontaisen elinkierron palauttamista ja vesienhoidon tavoitteiden saavuttamista.

- Suojellaan jäljellä olevat luonnontilaiset tai vähän muutetut lisääntymisalueet, pienet rannikkojoet, purot, lähdevaikutteiset sivu-uomat, jokisuut ja meritaimenen rannikkoalueet uusilta heikentäviltä muutoksilta.
- Priorisoidaan kohteet avautuvan elinympäristön määrän ja laadun, kalakannan tilan ja geneettisen arvon, koko valuma-alueen ekologisen hyödyn, toimenpiteen pysyvyyden, peräkkäisten esteiden muodostaman kokonaisuuden sekä alueellisten toimijoiden aktiivisuuden, paikallisen sitoutumisen ja toimeenpanovalmiuden perusteella.

Ulkoisen kuormituksen vähentäminen on välttämätöntä, jotta uoma- ja elinympäristökunnostusten hyödyt säilyvät. Tässä VSKL:n kanta on yhtenevä Kalatalouden Keskusliiton kalavesien hoitoa koskevan aineiston kanssa. Kunnostusten vaikuttavuutta ei tule arvioida ainoastaan toteutettujen rakenteiden tai avattujen jokikilometrien perusteella, vaan veden laadun, hydrologian, elinympäristöjen, vaelluskalojen lisääntymisen ja ekologisen tilan muutoksena.

6. Vesivoiman haittojen vähentäminen ja lupien ajantasaistaminen

VSKL on aiemmissa lausunnoissaan korostanut, että vesivoiman haittojen vähentämisen ja vaelluskalojen palauttamisen tulee olla vesilainsäädännön keskeinen tavoite. Määräaikaisen tai vanhentuneisiin ehtoihin perustuvan luvan jatkamista ei tule käsitellä hallinnollisena muodollisuutena, vaan luvan ajantasaisuus, vesienhoidon tilatavoitteet, vaelluskalavaikutukset, ympäristövirtaama, Natura-arvot ja kalatalousvelvoitteet on arvioitava kokonaisuutena.

Kokonaisuuden tulee muodostaa johdonmukainen kokonaisuus vesilain muutosten, kansallisen ennallistamissuunnitelman ja Nousu-ohjelman kanssa. Kalatalousveloitteen, kalatien tai ohitusuoman määrääminen voi olla tarpeellinen vähimmäistoimi, mutta ensisijainen tavoite on ekologisen yhteyden ja luontaisen elinkierron tosiasiallinen palautuminen. Toimenpiteen tekninen toteuttaminen ei vielä osoita tavoitteen saavuttamista.

Rakennetuissa jokivesistöissä tulee arvioida voimalaitosketjujen yhteisvaikutus. Yksittäinen toimiva kalatie ei riitä, jos muut peräkkäiset esteet, alasvaelluskuolleisuus, säännöstely tai puutteellinen elinympäristö estävät kannan elpymisen. Jokikohtaisessa suunnitelmassa on esitettävä koko vaellusreitin tavoitetila ja vaiheittainen toteutuspolku.

7. Tutkimus, seuranta, tietopohja ja avoimuus

Strateginen päämäärä 7 on oikeansuuntainen, mutta tutkimuksen ja seurannan tulee kattaa kalastuksen lisäksi vesistöekologinen kokonaisuus. Kantoihin vaikuttavina tekijöinä on tutkittava myös veden laatua, lämpötilaa, virtaamia, valuma-aluekuormitusta, elinympäristöjen laatua, vaellusesteiden ja säännöstelyn yhteisvaikutuksia sekä ylös- ja alasvaelluksen onnistumista. Jokaiselle merkittävälle toimenpiteelle tulee määritellä lähtötilan mittaus, toteutusvaiheen laadunvarmistus, jälkiseurannan vähimmäiskesto, vastuutaho ja avoin raportointitapa. Seurannan rahoitus on sisällytettävä jo toimeenpanopäätökseen. Pelkkä hankekauden aikainen seuranta ei riitä arvioimaan lohien ja meritaimenen koko elinkiertoa.

Luonnonvarakeskuksen ja yliopistojen tutkimuksen rinnalla tulee hyödyntää Suomen ympäristökeskuksen, elinvoimakeskusten, velvoitetarkkailujen, kalatalousalueiden, alueellisten vesiensuojeluyhdistysten ja kansalaishavaintojen aineistoja. Alueellisilla vesiensuojeluyhdistyksillä on pitkäaikaisia vedenlaatu- ja vesistöaineistoja, laboratorio- ja tutkimusosaamista sekä käytännön kokemusta kunnostusten suunnittelusta, toteutuksesta ja vaikuttavuuden seurannasta. Tämä osaaminen tulee kytkeä strategian pysyvään toimeenpanorakenteeseen.

Strategian toteutumisesta tulee julkaista vuosittain seurantaraportti. Siinä raportoidaan vähintään kalakantojen tila, keskeiset kalastuskuolevuutta kuvaavat tiedot, saalisilmoitusten kattavuus, vaellusyhteyksien toimivuus, elinympäristökunnostusten ekologiset tulokset, veden laadun ja virtaamaolosuhteiden kehitys sekä rahoituksen käyttö. Strategialle tulee tehdä väliarvioinnit viimeistään vuosina 2030 ja 2034, ja toimenpiteitä on voitava muuttaa tulosten perusteella.

8. Toimeenpano, vastuut ja rahoitus

Strategialuonnoksessa todetaan, että toimenpiteet toteutetaan valtiontalouden kehysten ja talousarvioiden rajoissa. Kirjaus ei turvaa tavoitteiden toteutumista strategiakaudella 2026-2038. Strategiaan on liitettävä toimeenpano-ohjelma, jossa määritellään toimenpiteiden vastuutahot, määräajat, kustannusarviot ja monivuotinen rahoituspolku.

Ahti-, Nousu- ja muiden vesienhoito- ja ennallistamisohjelmien rahoituksen tulee olla pitkäjänteistä ja ulottua hallituskausien yli. EU- ja hankerahoitus voivat täydentää, mutta eivät korvata valtion pysyvää perusrahoitusta. Myös kalastuksen valvonnan, tietojärjestelmien, tutkimuksen ja pitkäaikaisseurannan resurssit on turvattava.

Maa- ja metsätalousministeriön päävastuun rinnalla tarvitaan ympäristöministeriön, Lupa- ja valvontaviraston, elinvoimakeskusten, Luonnonvarakeskuksen, Suomen ympäristökeskuksen, Metsähallituksen, kalatalousalueiden, alueellisten vesiensuojeluyhdistysten ja muiden paikallisten toimijoiden selkeä työnjako. Seurantaryhmän kokoonpanossa tulee olla riittävä vesienhoidon, vesistöekologian ja valuma-aluekunnostusten asiantuntemus.

9. Vaikutusten arviointia on täydennettävä

Strategialuonnoksen vaikutusten arviointi tunnistaa kunnostusten ja valuma-alue toimien myönteiset ekologiset vaikutukset, mutta arvio jää yleisluonteiseksi. Sitä tulee täydentää tarkastelemalla eri toimenpidevaihtoehtojen, kalastuksen säätelyn, terminaalkalastuksen, istutusten, vesirakentamisen, säännöstelyn, vaellusesteiden ja valuma-aluekuormituksen yhteisvaikutuksia heikkoihin kantoihin. Erityisesti tulee arvioida, kuinka strategia vähentää riskiä siitä, että yhden elinkierron vaiheen parantaminen ei johda kannan elpymiseen toteutumattomuuteen muiden pullonkaulojen vuoksi. Vaikutusarviossa on käsiteltävä myös ilmastonmuutoksen vaikutuksia virtaamiin, kuivuuteen, tulviin, veden lämpötilaan, happitalouteen, tauteihin ja merivaiheen ravintoketjuihin.

10. VSKL:n keskeiset muutosesitykset

- Kirjataan ekologinen kestävyys kalakantojen käytön ensisijaiseksi reunaehdoksi.
- Asetetaan vesien ja meren hyvän tilan saavuttaminen ja heikentämisen estäminen kaikkia strategian toimia ohjaaviksi ehdoiksi.
- Täydennetään poikastuotantotavoitteet koko elinkiertoa, geneettistä monimuotoisuutta sekä ylös- ja alasvaelluksen onnistumista kuvaavilla mittareilla.
- Laaditaan ajantasaiset hoito- tai elvytysuunnitelmat kaikille alkuperäisille, palautettaville ja potentiaalisille meritaimenjoille, ei vain joille, joiden kanta ei ole alkuperäinen.
- Määritellään adaptiiviselle kalastuksensäätelylle vuosittaiset varoitusrajat, toimirajat, päätöksentekomenettely ja kesken kauden käytettävät toimet.
- Laajennetaan elinympäristöjä koskeva päämäärä konkreettiseksi valuma-alueen kuormituksen vähentämisen, ympäristövirtaamien, vaellusesteiden, uoma- ja lisääntymisalueiden sekä jokisuiden toimenpidekokonaisuudeksi.

- Kytetään vaellusesteiden poistaminen lupien ja kalatalousvelvoitteiden ajantasaistamiseen sekä voimalaitosketjujen yhteisvaikutusten arviointiin.
- Priorisoidaan toimet ekologisen hyödyn, kannan tilan, valuma-aluekokonaisuuden, pysyvyyden, paikallisen sitoutumisen ja toimeenpanovalmiuden perusteella.
- Turvataan monivuotinen rahoitus, avoin raportointi ja ekologinen pitkäaikaisseuranta.
- Kytetään alueelliset vesiensuojeluyhdistykset valuma-aluekoordinaatioon, lähtötilan selvityksiin, kunnostusten laadunvarmistukseen ja vaikuttavuuden seurantaan.

Yhteenveto

VSKL kannattaa lohi- ja meritaimenstrategian visiota ja pitää luonnosta hyvänä pohjana jatkovalmistelulle. Strategia tulee kuitenkin tasapainottaa siten, että kalastuksen säätelyn rinnalla vesien tila, valuma-aluekuormitus, elinympäristöt, ympäristövirtaamat ja vaellusyhteydet saavat niitä vastaavan painoarvon ja konkreettiset toimenpiteet.

Elinvoimainen lohi- tai meritaimenkanta on koko vesistö- ja meriekosysteemin tilaa kuvaava tekijä, joka on mitattavissa. Sen saavuttaminen edellyttää katkeamatonta toteutusketjua: paineiden tunnistamista, kuormituksen vähentämistä, elinympäristöjen suojelua ja kunnostamista, vaelluksen turvaamista, ekologisesti kestävästä kalastuksesta, pitkäjänteistä rahoitusta sekä avointa ja riippumatonta seurantaa. Näillä täsmennyksillä strategiasta voidaan muodostaa vaikuttava toimintakehys vuosille 2026-2038.

Suomen Vesiensuojelun Keskusliitto ry

Helsingissä 31.8.2026

Hannu Moilanen
Toiminnanjohtaja